

TEORII CU PRIVIRE LA ORIGINEA ISTROROMÂNILOR

de

Lucian MICLĂUȘ

Problematica originii istroromânilor, aflați astăzi în pragul extincției, a suscitat un interes deosebit odată cu semnalarea lor spre sfârșitul secolului al XVII-lea de către istoricul Ireneo della Croce, consemnată în *Historia antica e moderna, sacra e profana della città di Trieste* apărută la Veneția în 1698¹. Cercetătorul italian identifica în aceștia o populație de origine romanică. Demonstrația apartenenței la marea familie o face, în 1846, Antonio Covaz, primar al localității Pisino, prin lucrarea *Dei Rimigliani o Vlahi d'Istria*, pe care o publică în primul număr al revistei „Istria”².

Cercetările nu s-au oprit însă aici, în fața oamenilor de știință stând o altă chestiune incitantă, și anume, proveniența acestui grup etnic în arealul în care au fost identificați și pe care îl ocupă astăzi, unii cercetători, este adevărat foarte puțini, ajungând să nege însăși românitatea³ sau chiar romanitatea istroromânilor⁴, rezultând interpretări multiple și teorii diametral opuse, ivite în baza analizării diverselor surse istorice, lingvistice și etnologice. Astfel, unele dintre ipoteze vizează autohtonismul istroromânilor în Balcani, altele privesc nonautohtonismul acestora în zona menționată, iar o altă categorie se instituie într-o cale de mijloc, reclamând poligenza coloniilor românești din peninsula Istria. În cele ce urmează vom expune succint aceste supoziții științifice fără a intra în detalii, având în vedere faptul că asupra acestui segment al studierii

¹ Richard Sârbu, Vasile Frățilă, *Dialectul istroromân*, Timișoara, Editura Amarcord, 1998, p. 11.

² Apud Vasile Frățilă, *Dialectul istroromân*, p. 12.

³ Josip Miličević, *Postoje li istrorumunji?*, în „Annales. Anali za istrske in mediteranske študije / Annali di Studi istriani e mediterranee. Series historia et sociologia 2”, Koper, 1995, nr. 6, p. 99-106.

⁴ Ivan Biondić, A. Ž. Lovrić, Stjepan Murgić, Mladen Rac, *Žejanci su prahrvati, a ne rumuni. Neslavenski Kačići, Svačići i omiški „marjani” govoreli su žejanski*, în „Glas Istre”, petak (vineri), 9, Lipnja (iunie), 2000, p. 19.

idiomului și-au apucat atenția de-a lungul timpului renumiți dialectologi⁵.

Autohtonii istroromânilor în Balcani a fost susținută de cercetătorii străini Franz Miklosich, Constantin Jireček și Gustav Weigand⁶. Aceștia li s-au alăturat și filologi români care au dezvoltat această teorie, apărând astfel două versiuni. Emil Petrovici admite faptul că istroromânii au sosit în Istria venind dintr-o zonă aflată în nord-estul Peninsulei Balcanice, situată la răsărit de izoglosa bulgară *št, žd*⁷. Critici asupra acestei ipoteze au fost lansate, printre alții, de Vasile Arvinte, care socotește drept discutabile argumentele aduse în sprijinul aserțiunilor lui Petrovici⁸, de Ion Gheție, acesta precizând și faptul că izoglosele nu pot fi invocate pentru fapte petrecute cu mai bine de un mileniu în urmă⁹, de Elena Scărlătouiu, care consideră că la o analiză mai profundă teoria devine inconsistentă¹⁰, ori de Gheorghe Ivănescu, care arată că Moesia Superior nu poate fi eliminată din teritoriul de formare a limbii române¹¹.

Un alt savant român, Sextil Pușcariu, dezvoltând teoria autohtoniei istroromânilor în Peninsula Balcanică, distinge drept urmași romanici pe teritoriul Serbiei de astăzi pe „românii apuseni” care s-au desprins de dacoromâni, îndreptându-se în stadii succesive spre Istria, cu precădere între secolele al XIV-lea și al XV-lea, fiind în mare parte asimilați de către populațiile slave, ultimele lor rămășițe constituindu-le istroromânii de astăzi, atestați sub numele de *vlahi, morlaci, uscoci* ori *cici*¹². Printre cei care au îmbrățișat aceste opinii se numără Theodor Capidan¹³, Silviu Dragomir¹⁴ și Ion Gheție¹⁵.

Cercetătorii croați își împart însă concepțiile în ceea ce privește originea istroromânilor. Astfel, pentru August Kovačec ei sunt urmași ai

⁵ Vezi, în acest sens, Vasile Frățilă, *Probleme de dialectologie română*, Timișoara, Tipografia Universității din Timișoara, 1997, p. 19-23.

⁶ *Apud* Vasile Frățilă, Richard Sârbu, *Dialectul istroromân*, p. 14.

⁷ E. Petrovici, *Elementele sud-slave orientale ale istroromânei și problema teritoriului de formare a limbii române*, în CL, XII, 1967, 1, p. 17.

⁸ V. Arvinte, *Limba de vest a teritoriului romanizat de la baza limbii române*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, Iași, XX, 1969, p. 5-18.

⁹ Ion Gheție, *Originea dialectelor române*, în „Limba română”, anul XXXVI (1987), nr. 2, p. 143.

¹⁰ Elena Scărlătouiu, *Istroromânii și istroromâna. Relații lingvistice cu slavii de sud*, București, Editura Staff, 1998, p. 62.

¹¹ G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, ediția a II-a, îngrijirea ediției, indice de autori și indice de cuvinte: Mihaela Paraschiv, Iași, Editura Junimea, 2000, p. 71.

¹² S. Pușcariu, *Studii istroromâne. II. Introducere. Gramatică. Caracterizarea dialectului istroromân*, în colaborare cu M. Bartoli, A. Belulovici și A. Byhan, București, Cultura Națională, 1926, p. 345-347.

¹³ Th. Capidan, *Românismul balcanic*, în „Revista filologică”, I, 1927, p. 164-165.

¹⁴ Silviu Dragomir, *Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice*, București, 1959, p. 158.

¹⁵ Ion Gheție, *art. cit.*, p. 144-145.

vlahilor balcanici¹⁶, iar Goran Filipi nu exclude posibilitatea ca aceștia să fie chiar descendenți ai vlahilor din partea internă a Dalmației (regiunile Dinara și Velebit), arătând că majoritatea populației denumită de istorici *vlahi* era croată¹⁷. Alții, animați de vădite sentimente, mai mult decât patriotice, uneori cu accente patetice și cel puțin bizare pentru perioada în care lumea înclină către o Europă unită ori chiar spre globalizare, merg și mai departe, negând românitatea istroromânilor¹⁸ sau contestând însăși

¹⁶ August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, București, Editura Academiei, 1971, p. 30-32.

¹⁷ Goran Filipi, *Istrorumunjski lingvistički atlas. Atlasul Lingvistic Istroromân. Atlante Linguistico Istroromano*, Pula, Znanstvena Udruga Mediteran, Societas Studiorum Mediterraneum, 2002, p. 42.

¹⁸ Josip Miličević, *lucr. cit.*

Pentru ca cititorul să-și poată forma o idee, prezentăm în traducere titlul articolului, rezumatul și concluzia acestuia.

Există istroromâni?

Rezumat

Lucrarea atrage atenția asupra multor inexactități care se vehiculează nu numai referitor la denumirea greșită a istroromânilor, ci și referitor la formele de viață și gospodărire care li se atribuie, deși acestea nu constituie un specific al lor. De asemenea, li se atribuie particularități inexistente în obiceiuri și muzică. Aceste date inexacte sunt scoase la iveală și de unele publicații slovene cu ocazia descrierii zonei croate și slovene a Istriei.

Mulți autori scot în evidență astfel de date eronate din cauza neaprofundării conținutului celor scrise sau a lipsei unei abordări critice a datelor deja publicate, pe când la alți autori se vede că nu este vorba de confuzii științifice, ci de o deformare voită a faptelor cu intenția atingerii unor scopuri politice. În primul rând se vede acest lucru în lucrările specialiștilor români care neglijează metodele de muncă științifice și trec sub tăcere adevărul pentru a satisface gândirea politică despre „übermensch”-ul de la răsărit și extinderea lui agresivă spre apus.

Concluzia

În această lucrare etnologică sunt analizate tezele și abordările altor specialiști cu ocazia menționării caracteristicilor etnografice, deoarece un fenomen tot mai des întâlnit în ultimul timp este acela de a se atribui istrovlahilor trăsături care nu există, publicându-se neadevăruri. Oamenii de știință ar trebui să oprească acest lucru. Reliefaarea neadevărului nu poate fi în interesul științei, dar se poate presupune că aceasta servește ideii ortodoxismului de la Vladivostok până la Knin [regiune a Croației unde sârbii au fost practic exterminați în războiul din 1993, n. n. L. M.] și ideii despre o contribuție mai mult decât deosebită a

romanitatea acestora, asumându-i ca pe niște strămoși ancestrali¹⁹.

românilor la cultura nu numai din Istria, ci și din alte zone europene. Acestea se realizează prin inventarea termenului de comunitate etnolingvistică. Dincolo de asemănarea evidentă a graiului se vrea a se impune o limbă nouă și o altă tradiție culturală, căci, în ultimul timp, copiilor istrovlahi li se oferă posibilitatea de a studia în România sau venirea învățătorilor români în Istria. Prin aceasta, învățătorii ortodocși (pentru ca ortodoxia să se întindă spre Apus) ar trebui să educe copiii catolici și să-i învețe româna, care le este limbă străină și pe care n-o înțeleg. Istrovlahilor le este necesară școala, dar în graiul lor, așa cum el există și așa cum l-au moștenit. Atunci s-ar putea înțelege să apară și inovații, precum ar putea să apară și noi forme de creație folclorică. Rezultatele cercetării etnologice menționate în 1983 au confirmat părerea științifică doar a unui număr mic de cercetători de-ai noștri și se pot rezuma la următoarele:

1. Cercetătorii români au prezentat până acum date inexacte despre istrovlahi, iar ai noștri au acceptat aceste date în mod necritic și, prin interpretări eronate, au creat noi neadevăruri.
2. Nu există istoromâni, ci istrovlahi, ciribiri sau rumeri.
3. Strămoșii lor nu au venit din Banat, România sau din zona Moravei, ci au venit din regiunea din jurul Dinaiei unde au trăit începând din secolul al X-lea.
4. Nu sunt adevărate legende despre venirea lor, precum nici datele despre timpul așezării lor în secolul al XVI-lea, ci ei au venit în mai multe valuri din secolul al XIII-lea până în secolul al XVII-lea și nu singuri, ci împreună cu alții.
5. Nu sunt cici, fiindcă nu au venit doar din Cicearia și la fel nici astăzi nu aparțin Ciceariei satele în care trăiesc ei.
6. Istrovlahii nu au o limbă proprie, nici dialect, ci doar un grai care nu este unitar și care constă din mai multe graiuri familiale. Din această cauză despre istrovlahi nu se poate spune că sunt bilingvi.
7. Nu au venit ca o comunitate etnică pentru că, deja în perioada viețuirii lor în zonele din jurul Dinaiei, au pierdut caracterul de comunitate etnică.
8. Nu au niciun fel de particularitate etnografică în obiceiurile legate de gospodărire și în obiectele etnografice.

¹⁹ Ivan Biondić, A. Ž. Lovrić, Stjepan Murgić, Mladen Rac, *lucr. cit.*

Pentru ca cititorul să-și poată forma o idee, prezentăm în traducere articolul complet.

Jăieneni sunt protocroați, iar nu români

Cacicii, svacicii și „marianii” neslavi de pe Omiș au vorbit jăienește

Originea jăienilor și a ciribirilor istrieni

Satul pitoresc de munte, Jeiăni, din nord-estul Ciceariei, de la granița cu Slovenia, e cunoscut prin cea mai bizară limbă din Croația, *cirebira*. Nu de mult s-a auzit în mass-media noastră de venirea unei delegații de stat românești, cu scopul de a-i declara pe locuitorii comunei oaza cea mai de vest a unei minorități românești, jăieneni, refuzând această inițiativă. Jăieneni, deja de-a lungul câtorva secole, au conștiința

că aparțin poporului croat, iar prin limba lor deosebită și prin latura etnoculturală sunt identici cu croații čakavieni. Acest fapt a fost evidențiat în mod deosebit de etnologii Josip Miličević, Olinko Delorko, Jelka Radauš-Ribarić, ceea ce concordă cu părerea noastră. Până și antropogenetic ei aparțin grupului nostru, de tip dinaric [înalt, slab și brunet, dar Istria nu are nimic cu Dinarii, ei încep din alt loc, puțin mai departe – n. n. L. M.]. Acești ciribiri romanizați au purtat mai devreme denumirea de istrovlahi, dar din timpul creării Iugoslaviei [1918 – n. n. L. M.] a intrat denumirea la modă de „istoromâni”, cu scopul de a-i dezbina pe croații istrieni. O limbă asemănătoare a fost numai parțial păstrată în sud, pe valea Rașei, cel mai mult în Sušnievița, dar aici limba este deja deformată și sărăcită din cauza influențelor mai puternice ale limbii italiene și ale învățătorilor români impuși [singura perioadă în care istoromâni au studiat în limba maternă a fost între 1921-1925, sub îndrumarea lui Andrei Glavina, localnic, care a studiat în România – n. n. L. M.], dar ca limbă originară este păstrată numai în Jăieni, cu 150 de vorbitori.

Ciribirii în Istria

Cel mai apropiat de limba cirebiră este protodialectul nostru *Murlaška besyda* din satele catolice de demult, de pe lângă Glamoč [localitate și munte – n. n. L. M.], precum și arhaicul *Veyska-Zayk* din interiorul satelor de munte de pe insula Krk. Până nu demult, aceste protolimbi de pe insula Krk au fost denumite diferit de lingviștii iugoslavi, cum ar fi „vegliotă” sau „krkoromână, asemănându-le cu italiana sau româna, ca, prin intermediul conceptelor ideologice, să conserve teoria iugoslavă a limbii sârbocroate. Dar nu de mult cercetarea acestei limbi a primit vorbitorii autentici școliți ai acestor limbi – prof. M. Yošamya și dr. Z. Yošamya: prin comparația vocabularului lor matern și a gramaticii lor materne, ei au demonstrat, în cele din urmă, că acești *veyska-zayki* și, asemănător lor, *murlaški* de lângă Glamoč și ciribirii din Istria reprezintă ultimele rămășițe ale protolimbii primilor precroați preslavi. Ei formează un ansamblu de relicve lingvistice, componente ale predialectelor antice din țara noastră de origine iraniană din Asia Superioară. În aceste predialecte de pe insula Krk s-au păstrat și nouă legende populare în ciclul epic *Veyske povede* [*Povestirile din Veyska* – n. n. L. M.], care ne descriu în mod direct migrarea noastră din Asia până la Adriatică, într-un stil asemănător cu *Saga* din țările nordice sau cu *Iliada* și *Odiseea* greacă. Cu toate că limba *veyskă* este deja pe jumătate slavizată, s-au păstrat 17% dintre cuvintele arhaice: rigvediene, sumeriene, acadiene și hitite, spre exemplu: *uri* (oraș), *buymēr* (izvor), *kuore* (zid), *tohor* (nord), *sion* (mare) și numeralele arhaice *dwoyđi*, *troyđi*, *cetyrđi*, *trayšetar*, *dwyštatar* ș.a. Vlahii ortodocși de răsărit sunt ca origine cei mai apropiați românilor și, în parte, albanezilor, ceea ce numai într-o mică parte este valabil pentru vlahii catolici de apus, precum i-au denumit în mod șablon slaviștii pe majoritatea celor care nu sunt slavi, dar dintre ei în cea mai mare măsură erau denumiți irano-croații preslavi. Ciribirii au imigrat în Istria în sec. al XVI-lea din fața turcilor din regiunea Cetinsk [din Muntenegru – n. n. L. M.], unde erau în mod direct

legați de vorbitorii morlaci din Bosnia vecină. Cu siguranță, în unul dintre aceste două dialecte au vorbit marinarii medievali de pe Neretva, care se numeau „mariani” [lângă Split există muntele Marjan – n. n. L. M.] și triburile vechi croate de cacici, svacici și nelipici, despre care cu siguranță e dovedit istoricește că sunt vlahii neslavi. Până acum cirebira a fost comparată în general numai cu limbile noi balcanice, cu toate că se aseamănă oarecum cu limba română, ea este în egală măsură asemănătoare și cu limba corsicană insulară care are multe forme asemănătoare: *listincu*, *cucuruzzu*, *persunaccu*, *lozari*, *lippica*, *luccica*, *puzzica* [sublinierea noastră – L. M.] (traducerea este inutilă), iar cântecele populare corsicane sunt gravate pe vechi lespezi funerare de piatră și pe scările istriene. De ce atunci nu sunt și corsicanii români de apus?

Pe deasupra, cirebira și, mai ales asemănător cu ea, graiul murlașkilor și veyskilor, conține o serie de paralele cu timpuria protolimbă hurită din Orientul Antic. Aparținând unei precivilizații înaintate, în urmă cu patru milenii, era cea mai nordică în zona Caucazului și Kurdistanului, iar din punct de vedere arheologic cea din urmă este studiată abia începând cu mijlocul secolului nostru [al XX-lea – n. n. L. M.]. Războinicii lor se numeau „marianni” asemănător cu denumirea mai târzie a piraților de pe Neretva și Omiš [oraș și râu – n. n. L. M.]. Semnificative sunt numele de persoană hurite cu terminațiile noastre „vlasi” [vlahe – n. n. L. M.]: *-il*, *-al*, *-ul*. Așezările lor sau „wasi” s-au numit, spre exemplu: Šibaniki, Čabra, Zalatar, Ludbug, Dunab, Sušarra, Šumenye, Kowinar, Rissanj, Welikuni, Wišewasi etc., care sunt cu totul diferite de toate limbile preistorice ale Orientului Antic. Într-o scriere cuneiformă proprie, limba și poporul de acum patru milenii se numea hurrwuhe și mai târziu Huratele, între triburile de renume fiind consemnate: Kiribirul i Kadziki (sau Khazziki) care, evident, seamănă cu ai noștri ciribiri și cacici.

Jăieneni, ultimele protoesturi vii ale protocroaților preiranieni

Primii domnitori atestați documentar în secolul al XII-lea [î. Hr. – n. n. L. M.] au fost banul Tišatal și banul Arwatal ca vasali de nord ai împăratului acadian Sargona. Între secolele al XIII-lea – al XIV-lea, regatul lor, Hurrwuhe-Hillaku, devine independent, cel mai puternic rege, Artatama Mitanni (1458-1411), învingându-i pe asirieni și cucerind Mesopotamia. Nepotul său, Dušratta Mitanni (1383-1342), în scrierea cuneiformă trimisă faraonului Ehnaton, își denumește de două ori limba și poporul său „hurrwuhe”. Din sec. al IX-lea – al VI-lea se reinnoiește în jurul Caucazului cea de-a doua împărăție nou descoperită, Hurati-Urud, unde cel mai puternic împărat – Menua Kaldi (810-781) – înființează cea mai mare putere statală de-a lungul Orientului Apropiat, iar nepotul său Sardur Kaldi al II-lea (753-735) consemnează cea mai mare armată de până atunci – „Huratina” – de 352.000 de pedestrași, 3.600 de călăreți și 92 de care de luptă. În fața palatelor domnești și a hramurilor lor au fost arborate pe catarg trei panglici tricolore – roșu, alb și albastru –, iar în palatul Yadan în 1650 î. Hr. a fost găsită și stema noastră în carouri alb-roșu. În zilele noastre se scoate la iveală capitala hurită Wassuganni, unde

Nonautohtononia istroromânilor în Balcani este susținută de Ovid Densusianu, care afirmă că ei sunt dacoromâni proveniți din Banat, Munții Apuseni și Bihor, aducând în prim-plan, în sprijinul afirmației, fenomenul rotacismului²⁰. Iosif Popovici se alătură acestei teorii, aducând noi argumente²¹, în rândul emulilor înscriindu-se, mai apoi, nume ca: Nicolae Drăganu²², Emanuel Vasiliu²³, Alexandru Rosetti²⁴.

Într-o contribuție relativ recentă, Elena Scărlătoiu²⁵ susține un nou

palatele sunt ticsite cu împletitura noastră din trei, care se regăsește și pe un șir întreg de înscrisuri cuneiforme, pentru a căror descifrare limba jăieneană va fi un instrument deosebit de important. Toate acestea au fost prezentate în mod detaliat la simpozionul internațional despre originea veche iraniană a croaților de la Zagreb (1998) și într-o culegere de articole aparținătoare, editată în 1999.

Din secolul al VI-lea [f. Hr. – n. n. L. M.] acest stat decade și intră în componența Imperiului Persan al dinastiei Ahemenizilor, unde, în epoca antică, poporul se iranizează sub numele de Harauvati, iar după Alexandru Macedon se mută dincolo de Caucaz, în Europa, și aici marea majoritate se slavizează în cursul Evului Mediu. Cei 150 de jăieneni ai noștri, astăzi ultimele protoesturi vii ale preiranienilor protocroați (Huratele), sunt deosebit de importanți, pentru că cel mai apropiat grai, Murlaška besyda de la Glamoč, a fost nu de mult distrus în războiul pentru patrie, iar Veyska-Zayk din Krk este deja pe cale de dispariție, doar zece bătrâni înțelegând acest idiom. În Europa civilizată, unor astfel de protolimbi le este asigurată, pentru a putea fi păstrate, măcar presa proprie și posturi de radio-emisie, iar galeza din Marea Britanie și retoromana din Elveția au chiar și televiziunea lor proprie. Din contră, în Balcani, astfel de protolimbi sunt nedorite și desconsiderate, sortite să dispară cât mai repede, acești martori inoportuni putând strica doctrina lingvistico-ideologică. Croații de astăzi slavizați, dar și slavii croatizați în Croația, care au preluat de la jăieneni protocroați și de la conaționali de curând dispăruți numele național și simbolurile, sunt datori măcar acum să le fie recunoscători, să nu-i arunce în românitare, ci să le recunoască toate drepturile istorice și lingvistice și să le dea toate facilitățile, ca unei minorități protocroate ancestrale și să le asigure toate condițiile și mijloacele pentru menținerea lor ca monumentul nostru etnocultural de primă importanță.

²⁰ Ov. Densusianu, *Istoria limbii române*, vol. I, *Originile*, București, 1961, p. 218-232.

²¹ Iosif Popovici, *Dialecte române (Rumänische Dialekte) IX. Dialectele române din Istria. Partea 1-a (Referințele sociale și gramatică)*, Halle a.d. Saale, Editura autorului, 1914, p. 114-127.

²² Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și a onomasticeii*, București, 1933.

²³ Em. Vasiliu, *Fonologia istorică a dialectelor dacoromâne*, București, Editura Academiei, 1968, p. 144-157.

²⁴ Al. Rosetti, *Istoria limbii române. I. De la origini până la începutul secolului al XVII-lea*, ediție definitivă, București, 1986, p. 321-325.

²⁵ Elena Scărlătoiu, *op. cit.*, p. 75.

punct de vedere²⁶, Domnia Sa pledând pentru poligeneza coloniilor românești din Istria. În urma demonstrațiilor sale, cercetătoarea enunță următoarele: „În concluzie, apreciem că marea masă a strămoșilor istororomânilor provine din regiunile septentrionale ale Peninsulei Balcanice, din cele două zone ale Serbiei medievale fixate de S. Dragomir pe ambele maluri ale văii Moravei (una, în care se identifică fenomenul rotacismului, pe malul stâng al râului, iar cealaltă, nerotacizantă, în dreapta sa, orientată către nord, nord-est, spre Timok). Ambele zone s-au aflat în contact cu nordul dunărean prin două importante căi de legătură: cea cu direcția est-vest: valea Mureșului – valea Tisei – Dunăre – Morava și cea cu direcția nord-sud: valea Oltului – Dunăre – Timok. Acest contact s-a menținut până în secolele X-XI. După opinia noastră, nu a existat doar un singur centru de unde ar fi emigrat românii deveniți istororomâni, ci mai multe asemenea „nuclee” situate atât în părțile centrale, de vest și de nord-vest ale Transilvaniei, cât și la sud de Dunăre, cu precădere în zona Timok-Prizren. Se poate admite, așadar, ipoteza „poligenezei” coloniilor românești stabilite în Peninsula Istria²⁷. În legătură cu acest punct de vedere care se pretinde original, trebuie să facem câteva precizări. O teorie asemănătoare, legată de originea românilor, a fost prezentată de către cercetătorul german Ernst Gamillscheg cu aproximativ șaiszeci de ani înainte. În lucrările *Über die Herkunft der Rumänen*²⁸, în românește *Despre originea românilor*²⁹, apare conceptul de „ținuturi matcă”, văile Timocului și ale Mureșului găsindu-și locul în argumentația respectivă. Asupra acestei lucrări și-au aplecat atenția și alți lingviști. Vasile Frățilă evidențiază faptul că, din punctul de vedere al repartiției, și dialectele din sudul Dunării se clasifică tot în două grupuri, care merg cu cele două ramuri dacoromâne³⁰. Gheorghe Ivănescu arată că transpunerea în limba română a studiului lui Gamillscheg conține greșeli care denaturează înțelesul³¹, precizând că pentru *Kerngebiete*, tradus *teritorii nuclee*, utilizarea lui *vatră* ar fi mai potrivită³², evidențiind totodată și limitele studiului, în principal că pentru româניה sud-dunăreană se distinge o *vatră* în Valea Timocului și alta în Macedonia, ideile fiind însă obscur

²⁶ *Ibidem*, p. 311.

²⁷ *Ibidem*, p. 325.

²⁸ Ernst Gamillscheg, *Über die Herkunft der Rumänen*, în „Jahrbuch der Preussischen Akademie der Wissenschaften”, Berlin, de Gruyter in Komm., 1940.

²⁹ Ernst Gamillscheg, *Despre originea românilor*, în „Revista Fundațiilor Regale”, anul VII, nr. 8, august, 1940, p. 251-271.

³⁰ Vasile Frățilă, *Considerații asupra vechimii diferențierii dialectale ale dacoromânei*, în „Analele Universității din Timișoara”. Seria Științe Filologice, vol. XI, 1973, p. 10.

³¹ G. Ivănescu, *op. cit.*, p. 79.

³² *Ibidem*, p. 79.

exprimate³³. Continuând critica acestei teorii, teorie de care se disociază de altfel, învățatul ieșean arată că „diferențierea dialectală a limbilor își are originea nu în existența unor regiuni nucleu [...], ci în alți factori [...]. Se poate presupune că populația s-a grupat în nuclee deosebite numai în perioadele de violente atacuri din partea popoarelor migratoare [...]; a admite că aceste arii mai restrânse au durat mult și a urca asemenea nuclee până în epoca stăpânirii romane este însă imposibil, din cauză că, după cât ne arată cercetările asupra procesului de romanizare a părților de nord ale Peninsulei Balcanice, n-au existat goluri de populație în teritoriul romanizat”³⁴.

Considerăm că anumite date pe care le furnizează unii cercetători ai problematicii românității sud-dunărene³⁵ ori istorici ca Dimitrie Onciul³⁶ sau Petru Bona³⁷ ar putea fi mai serios coroborate, dat fiind faptul că pentru strămoșii noștri, în ceea ce privește trecutul sub toate aspectele lui, lucrurile erau mult mai simple decât sunt astăzi. În plus, dacă unele abordări antropologice, cum erau înțelese în secolul trecut, sunt vetuste, din perspectiva antropologiei culturale s-ar putea arunca, probabil, mai multă lumină în rezolvarea dilemei, iar o privire mai exigentă asupra etnografiei și folclorului ar putea aduce mai multe clarificări. Spre

³³ *Ibidem*, p. 80.

³⁴ *Ibidem*, p. 81.

³⁵ Cicerone Poghirc, *Romanizarea lingvistică și culturală în Balcani*, în *Aromânii. Istorie. Limbă. Destin*, coordonator Neagu Djuvara, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p. 15: „Cât privește numele românilor din Dalmația, pe care grecii îi numesc Μαυρόβλαχος (tradus mecanic din textele medievale ca „Nigri Latini”, din care au ieșit formele latine [...]), explicația este de departe ceea ce s-a încercat până acum (haina lor neagră etc.). În acest caz, ca și în bg. Beli Vlasi... este vorba de o veche semnificație indoeuropeană a numelor de culori „negru” = Nord, „alb” = Sud, „roșu” = Est și „verde” sau „albastru” = Vest. Aceste simboluri sunt prezente în miturile și povestirile și poveștile populare, în heraldică, precum și în toponimie (Marea Neagră, diferite râuri negre) etc.”

³⁶ *Apud* Iosif Popovici, *op. cit.*, p. 135: „O «Mavrovlahie» (Vlahia neagră) nu e constatată înainte de secolul XIII. Ea era partea românească din Cumania neagră, între Olt și gurile Dunării (Karaulagh). După constituirea principatului Țării Românești sub numele de Ungrovlahia, numele de Maurovlahia a rămas mai ales pentru Moldova (mai ales în partea meridională), fiind înlocuit apoi cu Moldovlahia. Totuși epitetul *negru* a rămas ambelor țări în denumirile turcești: Karaiflak (Karavlaška) și Kara-Bogdan. Înainte de existența unei Maurovlahii la Dunăre și Marea Neagră nu putea să existe numele de maurovlahi (= Nigri latini) la țărmul Adriaticeii. Eu cred deci că [numele de] Maurovlahii lui Diocleas sunt o supoziție literară pentru a explica numele de «Morlachi» după analogia Maurovlahiei dunărene. Ipoteza că ei ar fi venit târziu din părțile sau din vecinătatea Maurovlahiei ar fi în contradicție cu vechimea ce o dă Diocleas”.

³⁷ Petru Bona, *Istorie și ortodoxie*, Timișoara, Editura Marineasa, 2002, p. 48: „La 19 octombrie 1791, locuitorii orașului Caransebeș se adresau mitropolitului Moise Putnik (1781-1790), arătând printre altele: „Noi am rugat deputăția noastră în legătură cu cărțile bisericești ca să fie aduse așa din Rusia și Caravlahia [...]”.

exemplu, un obicei asemănător cu cel al *zvončari*-lor „flăcăi cu clopoței la carnaval, la pust”³⁸ se desfășoară și astăzi pe perioada carnavalului, sub denumirea de *Urșii*, în Banatul montan, în mai multe localități, cea mai cunoscută fiind Ciclova-Română³⁹. Dar până când vor apărea și alte argumente științifice, după cum constata și Romulus Todoran⁴⁰, problematica originii istrorumânilor nu va fi deplin rezolvată.

THEORIEN ZUR HERKUNFT DER ISTRORUMÄNEN (Zusammenfassung)

In dem Bericht sind die wichtigsten Theorien zur Herkunft der Istrorumänen vorgestellt. Diese Theorien sind von deutschen, rumänischen u. a. Wissenschaftler, die sich mit Slavistik und / oder Romanistik beschäftigen zusammengestellt.

Es wurden auch Theorien vorgestellt, die Kroaten Wissenschaftler gehören. Diese behaupten verschiedene Gesichtspunkte was diese Theorien betreffen.

³⁸ Richard Sârbu, Vasile Frățilă, *op. cit.*, p. 306.

³⁹ Otilia Hedeșan, *Lecții despre calendar. Curs de folclor*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2005, p. 176-181.

⁴⁰ Romulus Todoran, *Formarea dialectelor românești*, în *Dialectologie română*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1977, p. 109.